

The image is a decorative book cover for an Islamic calligraphy text. It features a central blue square with a gold border, containing the title in white Persian script. The square is framed by a large, ornate archway with a green and white striped border. The background is a deep blue with white clouds. The entire cover is surrounded by a wide, intricate border with floral and geometric patterns in gold, blue, and white.

پریش‌ها و پانح‌ها

پایگاه اطلاع رسانی دفتر منصوبه‌ها شیخ خیرالدین حفظه الله تعالی

موضوع:

احکام؛ مسائل مستحدثه (نویدها)

بسم الله الرحمن الرحيم

پرسش

نویسنده: مجتبی شیردل

تاریخ: ۱۴۰۲/۱/۱۲

به تازگی گونه‌ای از هوش مصنوعی به نام Chat gpt ساخته شده که شگفتی‌های بسیاری را با خود به همراه آورده است. این تکنولوژی قادر به درک سؤالات کاربران است و با توجه به هر سؤال، می‌تواند پاسخ متمایزی ارائه دهد. توانایی تحلیل کامل کلمات و سؤالات مخاطبان، ساخت جملات و به تحریر درآوردن مقالات بلندی که همگی معنادار و کاربردی هستند و از همه شگفت‌آورتر، توانایی مکالمات مستقل و بدون دستور از جانب کاربر، از جمله قابلیت‌های این تکنولوژی جدید هستند. از آنجایی که توانایی‌ها و قابلیت‌های این هوش مصنوعی به خاطر اتصال آن به تمام دیتای جهانی و اینترنت، به راحتی از انسان‌ها پیشی می‌گیرد، آینده‌ی این تکنولوژی باعث نگرانی‌ها و دغدغه‌هایی از جمله سرکشی و انقلاب این روبات شده است! سؤال من در رابطه با مشروعیت این قبیل تکنولوژی‌ها است. آیا ساخت و توسعه‌ی این نوع از هوش مصنوعی، دخالت در خلقت خداوند محسوب می‌شود و کاری ناجایز است، یا بشر مجاز به گسترش تکنولوژی تا هر درجه‌ای است که توانایی آن را دارد؟ متأسفانه بسیاری از ماده‌گرایان و سکولاریست‌ها این قبیل چیزها را دستاویزی برای توجیه عدم نیاز انسان به خداوند قرار می‌دهند.

سؤال دیگر هم مربوط می‌شود به ارتباطی که باید با این روبات‌ها داشت. از آنجایی که این روبات‌ها قابلیت تحلیل و درک کردن دارند، آیا لازم است که ما هنگام صحبت کردن با آن‌ها به اصول اخلاقی مثل دروغ نگفتن، غیبت نکردن و ... پایبند بمانیم؟

پاسخ

تاریخ: ۱۴۰۲/۱/۲۴

اسلام با تکنولوژی به معنای ساخت ابزارهای جدید برای تسهیل زندگی دنیا مخالف نیست، ولی افراط در آن مانند افراط در هر چیز دیگری خوب نیست و مفسد و تبعات زیان‌باری دارد^۱

۱. در این باره، بنگرید به: گفتارهای ۴۸ و ۱۱۷.

و منظور از افراط در آن، ساخت ابزارهایی است که آفرینش خداوند را تغییر می‌دهند یا تقلید می‌کنند، بی‌آنکه ضرورتی برای زندگی دنیا داشته باشند؛ چراکه آفرینش خداوند، به معنای حالت طبیعی هر چیز، بهترین و متناسب‌ترین حالت ممکن برای هر چیز است و با این وصف، تغییر آن خرابکاری محسوب می‌شود؛ همچنانکه طراح و ساخته‌ی دست خداوند است و طبعاً حق انتشارش برای او محفوظ است و کپی‌برداری از آن بدون اذن او جایز نیست.^۲

این قاعده‌ی مهمی است که در ساخت ابزارهای جدید باید لحاظ کرد تا از افراط و عوارض سوء آن در امان ماند، در حالی که به نظر می‌رسد در ساخت روباتی با صوت یا صدا یا رفتار انسان لحاظ نشده است؛ چراکه ساخت آن، بدون اینکه ضرورتی داشته باشد، به روشنی تقلید از آفرینش خداوند محسوب می‌شود، تا حدی که کافران کوتاه‌فکر و بهانه‌جو را به تشکیک در وجود خداوند واداشته است، در حالی که تقلید از آفرینش خداوند با وجود او منافاتی ندارد؛ چراکه آفرینش او مبدعانه و از هیچ بوده و آفرینش آنان مقلدانه و از ترکیب برخی آفریدگان او با یکدیگر است. به علاوه، آفریده‌ی او روح دارد و آفریده‌ی آنان مجسمه‌ای بی‌روح بیش نیست. از این رو، در روایات اسلامی آمده است که خداوند در روز قیامت صورتگران و مجسمه‌سازان را به دمیدن روح در نگاره‌ها و ساخته‌هایشان تکلیف می‌کند و می‌فرماید: «أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ»؛ «چیزی که آفریدید را زندگی ببخشید»، پس آنان مغلوب می‌شوند؛ چراکه قادر به این کار نیستند؛ همچنانکه قادر به آفرینش هیچ ذره‌ای بدون تقلید از خداوند و ترکیب برخی آفریدگانش با یکدیگر نیستند و از این رو، روایت شده است: «يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ خَلْقًا كَخَلْقِي؟! فَلْيَخْلُقُوا بَعُوضَةً، أَوْ لِيَخْلُقُوا حَبَّةً»؛ «خداوند عز و جل می‌فرماید: چه کسی ستمکارتر از کسی است که می‌کوشد تا آفریده‌ای مانند آفریده‌ی من را بیافریند؟! پس (اگر راست می‌گویند) یک پشه را بیافرینند، یا یک دانه را بیافرینند».

اما کارهای حرامی مانند دروغ گفتن و غیبت کردن، صرف نظر از مخاطب حرام هستند،

۱. در این باره، بنگرید به: پرسش و پاسخ ۲۹۹.

۲. در این باره، بنگرید به: پرسش و پاسخ ۳۲۳.

۳. بنگرید به: مسند أبي داود الطيالسي، ص ۲۰۲؛ مسند أحمد، ج ۱، ص ۲۴۱ و ج ۲، ص ۴؛ صحيح البخاري، ج ۳، ص ۱۷ و ۴۰؛ صحيح مسلم، ج ۶، ص ۱۶۰ و ۱۶۲؛ سنن ابن ماجه، ج ۲، ص ۷۲۸؛ المحاسن للبرقي، ج ۲، ص ۶۱۶؛ سنن أبي داود، ج ۲، ص ۴۸۱؛ سنن الترمذي، ج ۳، ص ۱۴۴؛ سنن النسائي، ج ۸، ص ۲۱۵؛ الكافي للكليني، ج ۶، ص ۵۲۷؛ من لا يحضره الفقيه لابن بابويه، ج ۴، ص ۵.

۴. تفسير يحيى بن سلام، ج ۱، ص ۳۹۵؛ مصنف ابن أبي شيبة، ج ۵، ص ۲۰۰؛ مسند إسحاق بن راهويه، ج ۱، ص ۲۰۷؛ مسند أحمد، ج ۱۲، ص ۴۹۰؛ صحيح البخاري، ج ۷، ص ۱۶۷؛ صحيح مسلم، ج ۶، ص ۱۶۲؛ مسند البزار، ج ۱۴، ص ۳۱۸؛ مسند أبي يعلى، ج ۱۰، ص ۴۷۳؛ صحيح ابن حبان، ج ۵، ص ۴۷۶؛ السنن الكبرى للبيهقي، ج ۷، ص ۴۳۸.

مگر در مواردی که استثناء شده است. برای آگاهی از این موارد، به پرسش‌ها و پاسخ‌های ۹۷ و ۹۹ مراجعه کنید.

تعليقات پرسش‌ها و پاسخ‌های فرعی

تاریخ: ۱۴۰۲/۹/۳۰

نویسنده: پرسشگر

پرسش فرعی ۱

برداشت من از پرسش و پاسخ ۵۴۹ این است که ساخت و توسعه‌ی هوش مصنوعی اشکال شرعی دارد. حال سؤالی که پیش آمده این است که حکم استفاده از آن خصوصاً برای کارهای تبلیغی و تولیدات اسلامی چیست؟ برای مثال، آیا می‌توان از هوش مصنوعی خواست که برایمان مقاله‌ای بنویسد، یا متنی را بخواند و فایل صوتی‌اش را تولید کند، یا مطلبی را بیابد؟ با توجه به اینکه این ابزار اخیراً پیشرفت فوق العاده‌ای داشته و می‌تواند بسیار در حوزه‌ی تولیدات کمک کند. ممنون می‌شوم اگر راهنمایی بفرمایید.

تاریخ: ۱۴۰۲/۱۰/۱۳

پاسخ به پرسش فرعی ۱

به نظر می‌رسد که تبلی و راحت‌طلبی انسان را پایانی نیست؛ چراکه او همواره تلاش کرده است تا با ساخت و توسعه‌ی ابزارهای گوناگون، زندگی دنیا را برای خود آسان‌تر گرداند، در حالی که هر چه زندگی دنیا برای او آسان‌تر شده، غفلت او از آخرت بیشتر و عقل و جسم او ضعیف‌تر شده و این حالتی است که امروز به وضوح در او می‌بینیم و می‌توانیم عاقبت بد و ترسناکش را پیشبینی کنیم. هر چند نیازی به پیشبینی ما نیست؛ چراکه خداوند در کتاب خود از آن خبر داده و فرموده است: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا أَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالصَّرَاءِ لَعَلَّهُمْ يَضُرَّعُونَ﴾ ۱. ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتَّىٰ عَفَوْا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ آبَاءَنَا الضَّرَّاءُ وَالسَّرَّاءُ فَأَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾ ۲؛ «و در هیچ سرزمینی پیامبری نفرستادیم مگر اینکه اهل آن را به سختی و رنج دچار کردیم، باشد که تضرع کنند. سپس (دوران) خوب را جایگزین (دوران) بد ساختیم، تا آن گاه که به فزونی رسیدند و گفتند: گذشتگانمان را رنج و آسایش رسید! پس ناگاه آنان را گرفتیم، در حالی که غافل بودند» و فرموده است: ﴿فَلَمَّا نَسُوا مَا دُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ﴾ ۳؛ «پس چون چیزی که به آنان یادآوری شد را از یاد بردند،

۱. الأعراف / ۹۴-۹۵

۲. الأنعام / ۴۴

درهای هر چیزی را به روی‌شان باز کردیم، تا آن گاه که به داشته‌های خود شادمان شدند، پس ناگاه آنان را گرفتیم، پس آن گاه بیچاره گردیدند» و فرموده است: **﴿اعْلَمُوا أَنَّهَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ﴾**^۱؛ «بدانید که زندگی دنیا تنها یک بازی و شوخی و آرایش و فخرفروشی میان شما و افزون‌طلبی در اموال و اولاد است، مانند بارانی که رویش آن کافران را خوش می‌آید، سپس خشک می‌شود، پس آن را زرد می‌بینی، سپس پوسیده می‌شود و در آخرت عذاب شدید و مغفرت و رضوانی از خداوند وجود دارد و زندگی دنیا جز متاع فریب نیست» و فرموده است: **﴿وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَدْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ بِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ﴾**^۲؛ «و روزی که کافران به آتش عرضه می‌شوند (به آنان می‌گوییم): راحتی خود را در زندگی دنیا مصرف کردید و از آن لذت بردید، پس امروز عذاب ذلت‌بار را کیفر می‌یابید به خاطر اینکه در زمین به ناحق بزرگی می‌جستید و به خاطر اینکه گناه می‌کردید» و فرموده است: **﴿إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُتْرَفِينَ﴾**^۳؛ «آنان پیش از این در ناز و نعمت بودند».

آری، شکی نیست که ساخت و توسعه‌ی ابزارهای ضروری برای زندگی دنیا، اشکالی ندارد، ولی پرسش این است که چه اندازه از ابزارهای ساخته‌شده و توسعه‌یافته‌ی کنونی، واقعاً برای زندگی دنیا ضروری هستند؟! واضح است که بسیاری از آن‌ها غیر ضروری و تنها زاییده‌ی تنبلی و راحت‌طلبی نسل جدید هستند و از این رو، بیش از آنکه برای مردم فایده‌ای داشته باشند، ضرر داشته‌اند و مشکل ایجاد کرده‌اند. یک نمونه از آن‌ها همین هوش مصنوعی است که توسعه‌ی عجیب و روزافزون آن تناسبی با نیاز مردم ندارد و بیشتر به یک سرگرمی و قدرت‌نمایی شبیه شده است! هر شرکتی سعی می‌کند که در توسعه‌ی آن از شرکت‌های دیگر پیشی بگیرد تا خود را سرآمد تکنولوژی در جهان معرفی کند، بی‌توجه به اینکه ساخته‌ی او چه تأثیری بر زندگی روزمره‌ی مردم دارد! واضح است که بیشتر مردم در زندگی روزمره‌ی خود هیچ نیازی به آن ندارند و اگر به آن مراجعه می‌کنند، تنها برای بازی و وقت‌گذرانی است؛ همچنانکه بسیاری از آنان به سوء استفاده از آن می‌پردازند و مصادیق جدیدی از ظلم، تجاوز و کلاهبرداری خلق می‌کنند! ساخت ابزاری که در دسترس عموم مردم قرار می‌گیرد، حتماً باید متناسب با نیاز آنان باشد، وگرنه به بازپچه‌ای در دست آنان تبدیل می‌شود که آسیب‌های فردی و اجتماعی فراوانی ایجاد می‌کند. چرا کسانی که همه‌ی تمرکز خود را بر روی توسعه‌ی چنین ابزارهای کم‌فایده و پرضرری گذاشته‌اند،

۱. الحدید / ۲۰

۲. الأحقاف / ۲۰

۳. الواقعة / ۴۵

بر روی حل مشکل فقر و گرسنگی در جهان تمرکز نمی‌کنند؟! هم‌اکنون میلیون‌ها زن و کودک فقیر و گرسنه در آفریقا و جاهای دیگر به سر می‌برند که اصلاً نمی‌دانند هوش مصنوعی چیست و به چه درد آنان می‌خورد! چرا کسانی که میلیون‌ها دلار را صرف این قبیل رقابت‌های احمقانه در عرصه‌ی تکنولوژی می‌کنند، یک دلار را برای کمک به آوارگان و بیچارگان در نقاط مختلف جهان مصرف نمی‌کنند؟! نمی‌گوییم برای کمک به ظهور منجی جهان؛ چرا که اصلاً به او اعتقاد ندارند! واضح است که پی‌آمد چنین پیشرفت تک‌بعدی و نامتعادلی، چیزی جز پسرفت در زمینه‌ی فرهنگ و اخلاق نیست و همین است که به خشم خداوند و نزول عذاب او منجر می‌شود.

زمانی بود که کسب علم، کاری بس دشوار بود؛ زیرا برای آگاهی از یک نکته‌ی علمی، باید با اسب یا شتر یا پای پیاده، از شهری به شهر دیگر سفر می‌کردی و از کوه و بیابان می‌گذشتی و با گرگ و راهزن روبه‌رو می‌شدی، تا به محضر عالمی برسی و از او سؤال کنی. از همین رو، تنها کسانی به آن روی می‌آوردند که شخصیتی وارسته و انگیزه‌ای معنوی داشتند و قدر علم و عالم را می‌دانستند. سپس زمانی آمد که کسب علم، کاری آسان‌تر شد؛ زیرا صنعت چاپ توسعه پیدا کرد و کتب فراوانی به نشر رسید که کمک می‌کرد با مطالعه و تحقیق کتابخانه‌ای، از بسیاری نکات علمی آگاه شوی. از همین رو، تنها کسانی که شخصیتی وارسته و انگیزه‌ای معنوی داشتند و قدر علم و عالم را می‌دانستند به آن روی نمی‌آوردند، بل کسان دیگری نیز به آن روی می‌آوردند که شایستگی علم را نداشتند و بیشتر در پی نان و نام بودند. سپس زمانی آمد که کسب علم، کاری بسیار آسان‌تر شد؛ زیرا کامپیوتر و اینترنت پدید آمد و نرم‌افزارهای گوناگونی ساخته شد که تو را قادر می‌ساخت در زمانی بسیار کوتاه از هر نکته‌ی علمی آگاه شوی، بدون اینکه زحمت چندانی به خود بدهی. از همین رو، دیگر هر کس و ناکسی به آن روی می‌آورد و دنیا پر شد از جاهلان مغروری که خود را عالم می‌پنداشتند و در هر زمینه‌ای اظهار نظر می‌کردند و هر حقیقتی را زیر سؤال می‌بردند و هر مزخرفی را توجیه می‌نمودند، در حالی که شخصیتی خبیث و انگیزه‌ای مادی داشتند! بی‌گمان این مصیبت بزرگ برای سوگواری اهل بصیرت کافی بود، ولی تنبلی و راحت‌طلبی انسان را پایانی نیست و اکنون به حدی رسیده که چیزی با نام هوش مصنوعی ساخته است، تا دیگر به خود زحمت مطالعه یا حتی جستجو در اینترنت را هم ندهد، بل تنها بگوید که چه می‌خواهد تا در چند ثانیه برایش فراهم شود! با این تکنولوژی جدید، دیگر نیازی به تحقیق، مطالعه و حتی سواد نداری تا بتوانی یک کتاب یا مقاله بنویسی؛ زیرا کافی است که بگویی چه می‌خواهی تا در چند دقیقه برایت نوشته شود! اینجاست که علم، مبتذل و عالم، بی‌ارج می‌شود و رشد عقلی و روحی انسان، قربانی تنبلی و راحت‌طلبی او می‌گردد؛ چنانکه علامه منصور هاشمی خراسانی حفظه الله تعالی به خوبی آن را توصیف کرده و فرموده است:

«مَا زَالَ هَذَا الْعِلْمُ عَزِيزًا حَتَّى وَقَعَ فِي الْكُتُبِ، فَتَنَاولَهُ غَيْرُ أَهْلِهِ، ثُمَّ وَقَعَ فِي الْإِنْتَرْنِتِ، فَأَبْتَدَلُوهُ وَتَلَاَعَبُوا بِهِ، وَلَوْ عَسْتُمْ لَوَجَدْتُمُوهُ أَهْوَنَ عَلَى النَّاسِ مِنْ طَيْنِ الدُّبَابِ»؛
 «همواره این علم عزیز بود تا آن گاه که در کتاب‌ها افتاد، پس کسانی که اهلش نبودند به آن دست یافتند، سپس در اینترنت افتاد، پس آن را مبتذل نمودند و به بازی گرفتند و اگر زنده بمانید خواهید دید که برای مردم از وزوز مگس بی‌اهمیت‌تر شده است!»

این حاصل پیشرفت افسارگسیخته‌ی تکنولوژی در زمینه‌ی اطلاعات و ارتباطات است که مانند سیلی ویرانگر به راه افتاده است و معلوم نیست تا کجا پیش خواهد رفت! با این اوصاف، توصیه‌ی ما به مؤمنان آن است که اصالت خود را حفظ کنند و به سنت‌ها وفادار باشند و از شیوه‌های قدیمی کسب و تبلیغ علم روی نگردانند و فریب سهولت و سرعت کار با هوش مصنوعی را نخورند و به تعطیل شدن عقل و مبتذل شدن علم و بی‌ارج شدن عالم کمک نکنند. هر چند استفاده از سایت‌ها و نرم‌افزارهایی که با بهره‌گیری از هوش مصنوعی، خدمات محدودی مانند جستجو یا ترجمه یا حرکت‌گذاری یا خوانش متن را ارائه می‌دهند، به عنوان ابزاری جانبی در تحقیق یا تألیف یا تبلیغ علم، قابل چشم‌پوشی است، ولی نباید کار اصلی را به آن‌ها وا گذاشت و خود به امر و ناظر تبدیل شد! هوش مصنوعی حتی اگر دارو یا غذایی مفید باشد، زیاده‌روی در مصرف آن مضر است؛ همچنانکه بازی با آن به معنای استفاده‌ی غیر ضروری از آن شایسته نیست و این چیزی است که مؤمنان باید از آن اجتناب کنند.

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصوب شاهنشاهی خراسانی
 مجلس خبرگان رهبری

www.alkhorasani.com

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصوب شاهنشاهی خراسانی حفظه الله تعالى

* لطفاً بر روی لینک مورد نظر خود کلیک کنید.